

คำกล่าวรายงานและแนะนำองค์ปาฐก

โดย นายบัณฑิต อ่อนคำ

ประธานคณะกรรมการสรรหาองค์ปาฐก 14 ตุลา ประจำปี 2546

กราบเรียน อาจารย์หม่อมเสม พริ้งพวงแก้ว อาจารย์เสน่ห์ จามริก ญาติวีรชนผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 วีรชนผู้เสียสละ และผู้มีเกียรติทุกท่าน

วันนี้ถือเป็นวาระโอกาสพิเศษอย่างยิ่งสำหรับพวกเราที่ได้มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นี้ เพราะไม่เพียงแต่อาคารอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา เปิดใช้งานมาครบ 2 ปีเต็มเท่านั้น แต่ยังเป็นวันครบรอบ 30 ปีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองไทยที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างทั่วด้าน และยากที่จะมีใครปฏิเสธผลพวงของการเปลี่ยนแปลงหลังเหตุการณ์ดังกล่าว

ในปีนี้อีกเช่นกัน ที่ภาครัฐให้ความสำคัญกับเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงกับกำหนดให้เป็นวันสำคัญของชาติ โดยใช้ชื่อว่า “วัน 14 ตุลาประชาธิปไตย”

ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2546 จัดขึ้นเป็นปีที่สอง โดยมูลนิธิ 14 ตุลาตระหนักถึงวาระโอกาสสำคัญหลายประการที่มาร่วมบรรจบสอดคล้องกันในปีนี้ วัตถุประสงค์หลักของการจัดปาฐกถานั้นมิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนักจากปีที่ผ่านมา กล่าวคือยังคงมุ่งเน้นนำเสนอมุมมอง กรอบคิด และแนวทางแก้ไขปัญหามีความสำคัญต่อสังคมไทย เพื่อสร้างผลสะท้อนให้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้หลากหลายกว้างขวางและต่อเนื่อง แต่ความพิเศษในปีนี้อยู่ที่การคัดเลือกบุคคลผู้มาเป็นองค์ปาฐกประจำปี เนื่องจากคณะกรรมการสรรหาองค์ปาฐกฯ ซึ่งได้รับแต่งตั้งโดยคณะกรรมการมูลนิธิ 14 ตุลา เห็นว่า ในวาระครบรอบ 30 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลาคมสมควรคัดเลือกทาบทามบุคคลที่เสมือนเป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์เข้ามาเป็นข้อพิจารณาอีกองค์ประกอบหนึ่งด้วย

ทั้งนี้ มิใช่เพื่อการยกย่องเชิดชูวีรชนเอกชนแต่ประการใด หากต้องการให้องค์ปาฐกในปีนี้เป็นสัญลักษณ์ที่มีนัยสำคัญเชื่อมโยงจิตสำนึกอดีตมาสู่ปัจจุบัน ผ่านทางเนื้อหาในการปาฐกถาครั้งนี้ย่อมมีความหมาย

จากหลักการที่มีความเห็นสอดคล้องกันของคณะกรรมการสรรหาองค์ปาฐกฯ ดังกล่าว นำมาสู่กระบวนการทาบทามองค์ปาฐก 14 ตุลาประจำปี 2546 และท่านได้ตอบรับด้วยความยินดี ซึ่งขณะนี้ได้มาอยู่ในที่ประชุมแห่งนี้แล้ว

นั่นคือ **ดร. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล**

อาจารย์เสกสรรค์เป็นผู้ชายหลายมิติ ท่านเป็นทั้งนักเคลื่อนไหว นักคิด นักเขียน นักพูด นักวิชาการ สามัญชนผู้รักธรรมชาติ และนักเลงในความหมายโบราณดั้งเดิม ทว่าในบรรดาสถานภาพต่างๆ ทั้งหมด ตัวตนธาตุแท้ของท่านกลับมีเพียงหนึ่งเดียว นั่นคือ บัจเจกบุคคลผู้เอาการเอางานและเอาธุระต่อความเดือดร้อนของผู้ยากไร้

โอกาสเป็นความเดือดร้อนของตน รู้สึกเจ็บปวดต่อความไม่ถูกต้องเป็นธรรมที่เพื่อนมนุษย์กระทำต่อกัน ทนไม่ได้ ต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งในระดับรัฐที่กระทำต่อประชาสังคม หรืออำนาจอิทธิพลที่บุคคล กลุ่มบุคคล กระทำต่อผู้ด้อยโอกาส

อาจารย์เสกสรรค์เกิดเมื่อปีพุทธศักราช 2492 ในหมู่บ้านชาวประมงปากอ่าวแม่น้ำบางปะกง เรียนจบปริญญาตรีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโทและเอกจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐอเมริกา

ในวัยหนุ่ม ขณะศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านเป็นผู้หนึ่งในบรรดาคณะหนุ่มสาวนักแสวงหาในยุค นั้นที่ปฏิเสธค่านิยมกระแสหลักของสังคม กระทั่งชะตาชีวิตลิขิตให้มามีฐานะบทบาทเป็นผู้นำขบวนการนักเรียน- นักศึกษา-ประชาชนต่อต้านโค่นล้มระบอบเผด็จการในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

นับจากนั้นเป็นต้นมา ในชะตากรรมของประเทศชาติจึงผูกพันเกี่ยวโยงกับความทุกข์โศก ความบดขี้บี้ หรือแม้แต่การเผชิญความเป็นความตายที่มีต่อชีวิตของท่านอย่างแนบแน่น

ตราบจนกระทั่งความขัดแย้งแหลมคมทางความคิดของผู้คนในสังคมเริ่มคลี่คลาย ประสบการณ์การต่อสู้ ทั้งในเมืองและการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในป่าเขา จึงกลายเป็นมหาวิทยาลัยชีวิตที่ท่านใช้เวลาอีกร่วมทศวรรษในการทบทวน ครุ่นคิด และสรุปบทเรียน

อาจารย์เสกสรรค์มีวิถีชีวิตและกติกากการใช้ชีวิตตามแบบฉบับของตน บนพื้นฐานของการต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า และมุ่งค้นหาชีวิตที่ถูกต้อง มีความหมาย และเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง

ในปี 2544 ประวัติชีวิตและการต่อสู้ของท่านถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ชื่อ “14 ตุลา สงครามประชาชน” หรือชื่อเดิม “คนล่าจันทร์” ซึ่งต่อมาได้รับการตัดสินใจให้ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมประจำปีของสองสถาบัน คือ สมาคมผู้สื่อข่าวบันเทิงแห่งประเทศไทย และชมรมวิจารณ์บันเทิง บทภาพยนตร์เรื่องนี้เขียนโดย อาจารย์เสกสรรค์และตรวจแก้โดยผู้กำกับ บัณฑิต ฤทธิ์ถกล ก็ได้รับรางวัลบทภาพยนตร์ยอดเยี่ยมประจำปีจากทั้งสองสถาบันเช่นกัน

จากฤดูกาลที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปล่วงเข้าสู่วัย 54 ในปีนี้ อาจารย์เสกสรรค์ยังคงสถานภาพของนักคิดนักแสวงหาและนักต่อสู้อย่างไม่รู้จบสิ้น ด้วยความเชื่อที่ว่า โลกจะเปลี่ยนได้ต้องมีผู้กล้าเข้าเปลี่ยนแปลงโลก

ดังนั้น ในแง่หนึ่งท่านคือนักเดินทางผู้สันโดษ ด้วยสองเท้าที่ย่ำผ่านทางทากและสายน้ำเชี่ยว จากผืนดินถิ่นที่ราบจนถึงการเหยียบเลียบเลาะชายคาโลก จากกลางท้องทะเลยามเร่ร่อนหาปลาถึงในดงดอยยามเดินป่าเสาะหาตัวตน ก็เพื่อมุ่งค้นหาความหมายของชีวิตคนในระดับลงลึกถึงจิตวิญญาณ

แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น หัวใจของท่านยังคงห่วงใยกังวลต่อชะตากรรมของบ้านเมือง และไม่เคยละเลยที่จะพยายามค้นหาหนทางปลดปล่อยเพื่อนร่วมชาติออกจากพันธนาการทั้งปวง เนื่องจากท่านเล็งเห็นถึงสภาวะเสื่อมทรุดทางจิตใจของคนไทยจำนวนมาก และการเสื่อมสลายของสายใยความสัมพันธ์ที่คนไทยเคยมีให้กัน อันเป็นผลมาจากการแผ่ขยายของลัทธิบริโภคนิยมแบบสุดขั้วและกระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่กำลังพัคแรง

กล่าวในแง่นี้ก็ต่อยอมรับว่าบทบาทและความคิดของอาจารย์เสกสรรค์ หาใช้สิ่งซ้ำรูดทางประวัติศาสตร์
ไม่ และยอมไม่มีวันสูญพันธุ์ไปจากขบวนการต่อสู้ของภาคประชาชน

การแนะนำอาจารย์เสกสรรค์นั้นมีใ้เรื่องง่าย เหตุหนึ่งเป็นเพราะผู้คนส่วนใหญ่รู้จักท่านเป็นอย่างดีอยู่แล้ว
ในหลายแง่มุม ผ่านทางตัวตนและผลงานที่ปรากฏสู่สาธารณะอย่างสม่ำเสมอ หากกล่าวซ้ำซากก็ออกจะเป็นเรื่อง
ไม่น่าสนใจ

อีกเหตุผลหนึ่งเป็นเพราะการจะกล่าวถึงบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งได้ใช้ความคิดและเรี่ยวแรงพยายาม
เปลี่ยนแปลงสังคมมาไม่น้อยกว่า 30 ปี ภายในเวลาเพียงสั้นๆ นั้น นับเป็นเรื่องเกินกว่าวิสัยที่เหมาะสมหรือควรจะ
เป็น

แต่สิ่งที่กระผมกล่าวมาทั้งหมด คงเพียงพอที่จะทำให้ท่านผู้มีเกียรติ ณ ที่นี้ ได้มองเห็นถึงบทบาทอัน
สำคัญของอาจารย์เสกสรรค์ที่มีต่อสังคมไทย และความเหมาะสมต่อฐานะองค์ปาฐก 14 ตุลาคม ประจำปีนี้

บัดนี้ เป็นเวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอเรียนเชิญ ดร. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ขึ้นกล่าวปาฐกถาในหัวข้อ
“ประเทศไทยบนเส้นทางประชาธิปไตย: บทสำรวจปัญหาและทางออก” ได้ ณ บัดนี้

ประวัติย่อของ ดร. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

กำเนิด

เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2492 ในหมู่บ้านคนหาปลาแถวปากอ่าวแม่น้ำบางปะกง เป็นบุตรคนที่สามของครอบครัวผู้ยากไร้ที่มีลูกหกคน บิดาเป็นช่างเครื่องเรือประมง มารดาขายผักผลไม้ในตลาด ในวัยเยาว์เคยใช้ชีวิตหลายปีเป็นเด็กวัด เคยเป็นเด็กด้อยโอกาสถึงขั้นต้องประกาศหาผู้อุปการะทางหน้าหนังสือพิมพ์

การศึกษา

เรียนจบชั้นประถมและมัธยมต้นที่ตำบลบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จบมัธยมศึกษาตอนปลายที่จังหวัดชลบุรี ได้ทุน AFS ไปเรียนมัธยมในสหรัฐอเมริกาหนึ่งปี ก่อนที่จะมาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สุดท้ายสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ประเทศสหรัฐอเมริกา

อาชีพการงาน

เขียนหนังสือและมีผลงานรวมเล่มมาตั้งแต่ยังเรียนไม่จบมหาวิทยาลัย เคยเป็นนักเขียนประจำกองบรรณาธิการหนังสือ วิทยาสาร ช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ภายหลังเมื่อเป็นอาจารย์ประจำที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้วก็ยังเป็นคอลัมนิสต์ของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ รวมทั้งผลิตงานสารคดีอย่างต่อเนื่อง เคยดำรงตำแหน่งบริหารในมหาวิทยาลัยเป็นคนบติรัฐศาสตร์ในช่วง พ.ศ. 2536 ถึง 2538 รวมทั้งเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยในระยะเดียวกัน

ความเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคม

เคยเป็นผู้นำนักศึกษาในขบวนการต่อสู้ 14 ตุลาคม 2516 โดยทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการขบวนการที่เดินประท้วงรัฐบาลไปตามถนนราชดำเนิน เคยเข้าร่วมการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธในชนบท ที่นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นเวลาหลายปี ก่อนที่จะผิดหวังในด้านแนวคิด แนวทาง และถอนตัวออกมา เคยเป็นเลขาธิการคนแรกของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และประธานกลุ่มประชาธิปไตยเพื่อประชาชน (ปขป) ซึ่งมีคำขวัญของกลุ่มว่า “เพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน”

รางวัลและการยอมรับ

เคยได้รับเลือกให้เป็นศิษย์เก่าดีเด่นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับรางวัลวิชัยปริทัศน์ พนมยงค์ ประจำปี 2545 จากมูลนิธิ 50 ปีธนาคารแห่งประเทศไทย และได้รับรางวัลศรีบูรพา ประจำปี 2546 พร้อมกับธีร

ยุทธ บุญมี จากคณะกรรมการกองทุนศรีบูรพา ก่อนที่จะได้รับเลือกเป็นองค์ปาฐก ในงานปาฐกถา 14 ตุลา
ประจำปี 2546 จากมูลนิธิ 14 ตุลา

ประเทศไทยบนเส้นทางประชาธิปไตย:

บทสำรวจปัญหาและทางออก

ปาฐกถาเนื่องในโอกาสครบรอบ30ปีของการต่อสู้14ตุลาคม

โดย ดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

14 ตุลาคม 2546

มิตรสหายและท่านผู้ที่มีเกียรติทั้งหลาย

วันนี้เป็นวันครบรอบสามสิบปีของการต่อสู้ 14 ตุลาคม จึงนับเป็นโอกาสอันควรที่พวกเราจะมาประชุมกัน เพื่อตรวจสอบบททวนสถานะของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

แต่ก่อนที่ผมจะแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว คงต้องขอโน้มคารวะวีรกรรมของผู้พลีชีพในการต่อสู้ ครั้งนั้น และขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาให้เกียรติเชิญผมมาเป็นองค์ปาฐกในห้วงยามที่มีความหมายยิ่ง

ที่ผ่านมา...ผมพบว่ากระบวนคุณค่าและความหมายของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น มักมีความโน้มเอียงสุดขั้วไปในสองทิศทางคือ..

ทิศทางแรก มองการต่อสู้ 14 ตุลาคมว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้กำเนิดระบอบประชาธิปไตยที่เรามีอยู่ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงประเมินการต่อสู้ดังกล่าวไว้อย่างยิ่งใหญ่และแยกออกจากเหตุการณ์อื่นๆ ทั้งปวง กระทั่งถือเอาระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน และถือเอาสถาบันประชาธิปไตยที่เป็นทางการเป็นจุดสิ้นสุดของวิวัฒนาการทางการเมือง

ส่วนทิศทางที่สองนั้น เนื่องจากเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยที่เกิดตามหลังการต่อสู้ 14 ตุลาคมและสถาบันรัฐสภาที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นแค่เวทีการเมืองของชนส่วนน้อย จึงหันไปประเมินการต่อสู้ของนักศึกษาประชาชนเมื่อสามสิบปีก่อนว่าเต็มไปด้วยจุดอ่อนข้อบกพร่อง กระทั่งเป็นแค่เครื่องมือของชนชั้นนำจากภาคธุรกิจในการก้าวขึ้นมากุมอำนาจแทนชนชั้นนำจากระบบราชการ

ในความเห็นของผม การประเมินอย่างสุดขั้วทั้งสองแบบนี้ล้วนอาจบรรลุความจริงไว้บางส่วน แต่จะด้วยฉันทาคติหรืออคติก็ตาม ในบางด้านก็หลุดลอยไปจากความถูกต้องและความจริงเช่นกัน

หากพิจารณาเฉพาะการลุกขึ้นสู้กับระบอบเผด็จการของนักศึกษาประชาชนในเดือนตุลาคม 2516 ไม่ว่าจะวัดด้วยมาตรฐานใด เราคงต้องยอมรับว่ามันเป็นการต่อสู้อันยิ่งใหญ่ในระดับที่ไม่เคยมีมา...และยังไม่เคยมีอีก...ในประวัติศาสตร์ยุคใหม่ของประเทศไทย

ความยิ่งใหญ่ของการต่อสู้ 14 ตุลาคมมิเพียงอยู่ที่การเข้าร่วมของมวลชนเรือนแสนเรือนล้าน หากยังอยู่ที่จิตวิญญาณอันหาญกล้าของผู้เข้าร่วม ที่ผูกพันกันไว้ราวพี่น้องร่วมสายโลหิต เบื้องหน้าภัยอันตรายที่คุกคามคร่า

ชีวิต ปวงมหาประชาชนกลับเคลื่อนเข้าหากันโดยสมัครใจเพื่อสำแดงพลังและสำแดงเจตนารมณ์ที่จะไม่ยอมอยู่ภายใต้แอกอำนาจนิยมอีกต่อไป

ความเคลื่อนไหวเช่นนี้ หากไม่นับเป็นปรากฏการณ์ยิ่งใหญ่แล้ว ในโลกคงหาเรื่องยิ่งใหญ่มาเล่าขานสู่กันฟังได้ยากเต็มที

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพลังนำในการต่อสู้ 14 ตุลาคมเป็นเพียงเยาวชนคนหนุ่มสาวจากรั้วมหาวิทยาลัย ซึ่งอ่อนด้อยทั้งวุฒิภาวะและประสบการณ์ทางการเมือง หลังจากผลักดันให้ระบอบเผด็จการพหุพินาศลงแล้ว พวกเขาจึงไม่สามารถเข้าไปมีส่วนสถาปนาระบอบประชาธิปไตยได้โดยตรง

ในสถานการณ์หลัง 14 ตุลาคม สังคมไทยยังประกอบด้วยพลังทางการเมืองอีกหลายหมู่เหล่า และโดยธรรมชาติของความสัมพันธ์ทางอำนาจ เมื่อใดก็ตามที่ศูนย์อำนาจเดิมล่มสลายลง การแข่งขันช่วงชิงอำนาจในหมู่ชนชั้นนำและการยืนยันทนเองของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ย่อมเกิดขึ้น ซึ่งในสภาวะเช่นนี้ ย่อมว่าแต่บัณฑิตศึกษาเท่านั้นที่คุมสถานการณ์ไม่ได้ แม้แต่พลังทางสังคมอื่นๆ ที่มีวุฒิภาวะมากกว่าก็ยังไม่สามารถกำหนดทิศทางการเมืองของไทยให้คลี่คลายไปสู่สภาวะที่สมคูลได้

พูดกันตามความจริง ขบวนการนักศึกษาที่เติบโตอย่างก้าวกระโดดจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ไซ่ว่าจะมองไม่เห็นการเคลื่อนไหวตัวเข้ายึดครองเวทีประชาธิปไตยโดยชนชั้นนำที่มาจากภาคธุรกิจ ตรงกันข้าม... พวกเขามองเห็นแนวโน้มเช่นนี้มาตั้งแต่แรก จึงฉีกพลังของตนเองเข้ากับชนชั้นผู้เสียเปรียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมกรผู้ใช้แรงงานและชาวนาที่ทุกข์ยากอยู่ในชนบท ทั้งนี้โดยหวังว่าระบอบประชาธิปไตยจะเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้ประชาชนในระดับรากหญ้าด้วย

แต่ก็แน่ละ การเคลื่อนไหวของเยาวชนคนหนุ่มสาวสมัยนั้นมิได้ถูกต้องสอดคล้องกับความจริงไปทั้งหมดบ่อยครั้งพวกเขาอาศัยความบริสุทธิ์ทางจิตใจและความเร่าร้อนทางอุดมคติมาแทนที่การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคอย่างเป็นรูปธรรม ในเมื่อสะสมความผิดพลาดถึงจุดหนึ่งขบวนการก็อ่อนพลังลง

ในบรรดาข้ออ่อนทั้งปวงของขบวนการศึกษาสมัยหลัง 14 ตุลาคม สิ่งที่ผมเห็นว่าเป็นความผิดพลาดที่ชัดอย่างหนึ่ง คือพวกเขาประเมินพลังประชาธิปไตยไว้สูงเกินไป อันที่จริงกระแสหลักของชนชั้นนายทุนและคนชั้นกลางไทยในเวลานั้น ยังไม่ได้มีความภักดีแน่นอนหาต่อระบอบประชาธิปไตย และพร้อมที่จะกลับไปหาระบอบอำนาจนิยมเมื่อรู้สึกว่าการผลประโยชน์ของตนถูกคุกคาม

นี่คือที่มาทางสังคมของกรณีสังหารหมู่ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

เพราะฉะนั้น สรุปในขั้นนี้ก็คือการลุกขึ้นสู้กับระบอบเผด็จการของนักศึกษาประชาชนในปี 2516 นั้น เป็นปรากฏการณ์ที่ยิ่งใหญ่ควรค่าแก่การคารวะและจดจำ อีกทั้งยังเป็นการแสดงเจตนารมณ์ของปวงชนชาวไทยในขอบเขตกว้างขวางที่สุด ที่จะเห็นบ้านเมืองเป็นประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและสังคมมีความเป็นธรรม

ทว่าทั้งหลายทั้งปวงนี้เราต้องถือเป็นคนละประเด็นกันกับเส้นทางเดินของประชาธิปไตยไทยในระยะสามสิบปีที่ผ่านมา กล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือว่าสถานะของประชาธิปไตยไทยในปัจจุบันไม่ได้ถูกกำหนดโดย

เหตุการณ์ 14 ตุลาคมอย่างเดียว หากยังมีเหตุการณ์อื่นและปัจจัยอื่นๆ อีกหลายอย่างเข้ามาปรุงแต่งให้มันเป็น
อย่างที่เป็นอยู่

มิตรสหายและท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายครับ

ถ้าเราเอาเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นหลักบอกระยะทางที่สำคัญของประวัติศาสตร์ไทย แล้วถามว่า
สามสิบปีผ่านไปบ้านเมืองของเราดีขึ้นแค่ไหน ระบบการเมืองการปกครองเป็นประชาธิปไตยพอแล้วหรือยัง?

คำตอบในเรื่องนี้คงจะพูดแบบขาล้วนด่าล้วนไม่ได้ เพราะในความเป็นจริงมันมีทั้งด้านที่ดีขึ้นและเลวลง
กล่าวสำหรับในเรื่องของระบอบประชาธิปไตย เราคงต้องยอมรับว่าด้านที่ดีขึ้นนั้นมีอยู่ อย่างน้อยเมื่อ
เทียบกับระบอบเผด็จการในช่วงก่อน 14 ตุลาคม ประชาชนไทยในปัจจุบันก็มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทาง
การเมืองมากขึ้น การจัดตั้งรัฐบาลโดยผ่านการเลือกตั้งเป็นไปโดยสม่ำเสมอมากขึ้น และการข่มเหงคนโดยผู้กุม
อำนาจก็กลายเป็นสิ่งที่ไม่อาจทำได้ตามอำเภอใจ

อย่างไรก็ตาม การที่เรามาถึงวันนี้ได้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ หากเกิดจากการต่อสู้อย่างต่อเนื่องของพลังฝ่าย
ประชาชน ดังเราจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519 ไม่สามารถชะลอประชาธิปไตยได้ตามความหวัง
ของชนชั้นปกครองจากระบอบราชการ และต้องหวนคืนสู่เส้นทางประชาธิปไตยอีกในปี พ.ศ.2521

การต่อสู้ของด้วยกำลังอาวุธของขบวนการนักศึกษาที่เข้าไปสมทบกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้มี
บทบาทอย่างสูงในการกดดันและถ่วงดุลให้รัฐไทยยอมปรับกระบวนการทศน์ แม้ว่าในที่สุดแล้วการต่อสู้ดังกล่าวจะ
สลายลงด้วยความผันผวนของสถานการณ์สากลตลอดจนความผิดพลาดบกพร่องของขบวนการปฏิวัติเอง แต่
คุณูปการในการกดดันโดยอ้อมให้รัฐไทยยอมปรับตัวเข้าหาประชาธิปไตยก็เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ และต้องถือเป็น
ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่กำหนดเส้นทางเดินของสังคมไทยให้เป็นไปอย่างที่เป็นมา

การฟื้นตัวของระบอบอำนาจนิยมในปีพุทธศักราช 2534 และการต่อต้านของฝ่ายประชาชนในปี 2535 ก็
เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ส่งผลสะท้อนถึงสภาพปัจจุบัน ทั้งนี้ยังมีพักต่อง่ายถึงบทบาทของการเมืองภาค
ประชาชนที่ดำเนินมาโดยกลุ่มประชาชนในระดับรากหญ้าและองค์กรพัฒนาเอกชนบางส่วน การแสดงความคิด
เห็นของปัญญาชนสาธารณะที่คอยเตือนสติผู้กุมอำนาจ ตลอดจนการทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของ
สื่อมวลชน...

เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่คอยขับเคลื่อนให้สังคมไทยคลี่คลายไปบนเส้นทางประชาธิปไตย
ถามว่าแล้วเรายังมีปัญหาอันใดอีกหรือ จึงต้องหยิบยกเอาระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาเป็นหัวข้อในการ
พินิจพิจารณา?

คำตอบคือเป็นเพราะที่ผ่านมาระบอบประชาธิปไตยไทยยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่สำคัญๆ หลายอย่าง
ให้กับประเทศไทยได้ โดยเฉพาะปัญหาความยากจน ปัญหาความเป็นธรรมทางสังคม และปัญหากระบวนการศึกษา
ซึ่งไม่มีจุดหมายทางปัญญาอย่างแท้จริง

ในทัศนะของผม การที่ระบอบประชาธิปไตยไทยไร้ความสามารถในการดูแลสังคมถึงขนาดนี้เป็นผล
เนื่องมาจากปัจจัยหลักสามประการคือ

๑) **แนวทางพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล**

๒) **ความไม่พอเพียงของระบอบรัฐสภา**

๓) **สาม ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์**

อันที่จริงปัจจัยทั้งสามอย่างล้วนเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด แต่ผมจะขออนุญาตขยายความทีละข้อเพื่อให้
เกิดความเข้าใจชัดเจน

ประการแรก... เมื่อก้าวถึงแนวทางพัฒนาประเทศ เราคงต้องยอมรับกันว่า รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง
ไม่ว่าชุดไหน ล้วนแล้วแต่ยึดถือในแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ออกแบบโดยส่วนกลาง ตลอดจนรวมศูนย์
อำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรไว้ที่ส่วนกลาง

แนวทางพัฒนาดังกล่าว จะว่าไปก็คือการสืบทอดเสริมขยายแนวทางพัฒนาอุตสาหกรรมทุนนิยมที่
กำหนดขึ้นมาโดยรัฐเผด็จการนั่นเอง ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2504 จนถึงปัจจุบัน การพัฒนาประเทศในทิศทางนี้ได้
ดำเนินมาว่าสี่สิบปี และได้สร้างความแตกต่างเหลือมล้ำให้กับผู้คนในสังคมไทย รวากับว่าพวกเขาไม่ได้สังกัด
ประเทศเดียวกัน

ทุกวันนี้แม้เราจะกำหนดเส้นแบ่งความยากจนด้วยรายได้ต่อหัวต่อเดือนเพียงแปดร้อยกว่าบาท แต่ผู้อยู่ใต้
เส้นแบ่งดังกล่าวก็ยังมีถึงประมาณสิบล้านคน ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่าเราคงไม่อาจนับประชาชนที่มีรายได้มากกว่านั้น
เล็กน้อย ไว้ในฐานะผู้มีอันจะกิน และคงต้องยอมรับว่าแนวทางพัฒนาทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เน้นการเติบโตของ
สังคมเมือง ได้ทิ้งประชาชนไทยให้จมปลักอยู่กับความยากจนไม่ต่ำกว่าครึ่งประเทศ

ยิ่งไปกว่านั้น ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยนับวันก็ยิ่งถ่างห่างออกไป ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยล่าสุด
ของนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งระบุว่าคนจนในปัจจุบันมีส่วนแบ่งในรายได้รวมน้อยลงกว่าเมื่อประมาณสามสิบปีก่อน
ขณะที่ส่วนแบ่งของคนรวยยิ่งมากขึ้นกว่าเดิม

กล่าวอย่างเป็นรูปธรรมก็คือ กลุ่มประชาชนไทยร้อยละ 20 ที่มีรายได้ต่ำสุด เคยมีส่วนแบ่งจากรายได้รวม
ของชาติร้อยละ 6 ในปี 2518/2519 ปัจจุบันส่วนแบ่งดังกล่าวได้ลดลงเหลือร้อยละ 3.9 ขณะที่ประชาชนส่วนที่มี
รายได้สูงสุด 20 เปอร์เซ็นต์แรกกลับมีส่วนแบ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 49.2 เป็น 57.8 ของรายได้รวม

จากข้อมูลเดียวกันนี้ เมื่อคิดออกมาเป็นอัตราของความเหลื่อมล้ำต่ำสูงแล้วก็จะพบว่าช่องว่างระหว่าง
กลุ่มคนรวยสุดกับคนจนสุดได้เพิ่มจาก 8.1 เท่าเป็น 14.9 เท่า และถ้าแบ่งกลุ่มประชากรให้เล็กลงเหลือ 10 เปอร์เซ็นต์
แรกที่ร่ำรวยกับ 10 เปอร์เซ็นต์หลังที่ยากไร้ ก็จะพบว่าพวกเขามีรายได้ต่างกันถึง 27 เท่า (ปราณี ทินกร 2545)

กระนั้นก็ตาม ตัวเลขเหล่านี้ยังสะท้อนความจริงออกมาไม่ได้ทั้งหมด เนื่องจากในการจัดกลุ่มประชากรที่มี
รายได้สูง 10 หรือ 20 เปอร์เซ็นต์แรกนั้น แท้จริงแล้วเท่ากับนับรวมอภิมหาเศรษฐีกับคนชั้นกลางร่ำรวยมาไว้ในแถว
เดียวกัน ในรายละเอียดของข้อเท็จจริงช่องว่างระหว่างรายได้ของคนไทยอาจจะห่างไกลกันอย่างเหลือเชื่อยิ่งกว่านี้

หลายเท่า ยกตัวอย่างเช่นถ้าเราดูที่บัญชีเงินฝากในธนาคารทั้งหมด ซึ่งมีอยู่กว่า 40 ล้านบัญชี ก็พบว่าประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าเงินฝากทั้งหมดอยู่ในห้าแสนบัญชีแรกเท่านั้นเอง (ปXป สิงหาคม 2545) ซึ่งแม้เราจะคิดหยาบๆ โดยถือว่าหนึ่งคนมีหนึ่งบัญชี ข้อสรุปก็ยังไม่ตกใจยิ่ง เพราะ 70 เปอร์เซ็นต์ของเงินที่อยู่ในธนาคารเป็นของคนจำนวนไม่ถึงหนึ่งเปอร์เซ็นต์ในประเทศไทย

คงไม่ต้องสงสัยเลยว่าประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศนี้จะตกอยู่สภาพเช่นใด...

แน่นอน ความยากจนของคนๆ หนึ่งอาจจะไม่ใช่ความผิดของสังคมเสมอไป แต่ความยากไร้ของคนจำนวนครึ่งก่อนประเทศยอมไม่ใช่เรื่องบังเอิญและไม่ใช่ปัญหาของปัจเจกบุคคลเท่านั้น นอกจากนี้แล้วมันยังเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างยิ่งต่อระบอบการเมืองการปกครอง

การที่ระบอบการเมืองแบบผู้แทนถูกสถาปนาขึ้นมาในสังคมที่คนส่วนใหญ่ยากจนและด้อยโอกาสนั้นแน่นอนที่สุดในอันดับแรกย่อมหมายถึงการแข่งขันทางการเมืองที่กระจุกตัวแคบอยู่ในหมู่มชนชั้นนำ ซึ่งมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจมากพอที่จะขึ้นสู่เวทีอำนาจได้ ส่วนประชาชนชั้นล่างเป็นได้อย่างมากที่สุดคือฐานความชอบธรรม (Legitimacy) ของกระบวนการเลือกตั้ง พ้นจากนี้แล้วถ้าต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้นบ้าง ก็อาจเอาตนเองไปผูกโยงกับเครือข่ายอุปถัมภ์ต่างๆ ซึ่งไม่ได้มีที่ว่างสำหรับทุกคน และยังไม่ได้สะท้อนภาพระบอบการเมืองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

เอาละ สมมติว่าเรายอมรับว่าอำนาจการเมืองกับชนชั้นนำนั้นเป็นสิ่งแยกออกจากกันไม่ได้ และการแข่งขันกันอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมในหมู่มชนชั้นนำ ก็อาจจะช่วยคัดสรรคนดีมีคุณภาพมาปกครองบ้านเมือง ทว่าในสภาพที่เป็นจริง เหตุการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป

สิ่งเลวร้ายที่สุดที่เคยเกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตยไทยคือ การที่นักการเมืองจำนวนไม่น้อยซึ่งมาจากชนชั้นมั่งคั่งแต่ไร้คุณธรรมและวัฒนธรรมตลอดจนขาดความรู้ในศาสตร์ศิลป์ของการปกครอง ได้ฉวยโอกาสหาประโยชน์จากความยากไร้ของประชาชน โดยหว่านซื้อสิทธิเสียงของพวกเขาด้วยอามิสสินจ้าง และแปรระบอบประชาธิปไตยที่เราเคยเอาเลือดแลกในปี 2516 ให้กลายเป็นแค่สนามประมูลอำนาจของคนมีเงิน

สภาพดังกล่าวได้ดำเนินมาตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 2521 จนถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองในปี พ.ศ. 2540 ดังนั้นเราจึงสรุปได้ว่าตลอดระยะเวลาเกือบยี่สิบปีเต็มของสามสิบปีที่ผ่านมาระบอบประชาธิปไตยไทยเป็นเพียงเวทีการเมืองของคนไม่มีที่พนักคนที่แย่งกันครอบงำประชาชน

แน่ละ นักการเมืองไม่ได้เป็นคนที่น่ารังเกียจไปหมด กระทั่งหลายท่านเป็นคนดีมีความสามารถควรค่าแก่การเคารพนับถือ แต่เราก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเวทีเลือกตั้งนั้นไม่ใช่พื้นที่สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ใช่ 'ตลาดเสรี' ทางการเมืองเหมือนดังที่ชอบอ้างกัน

หลายปีที่ผ่านมารัฐสภาไทยเต็มไปด้วยสมาชิกที่มาจากชนชั้นที่ได้เปรียบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจและนักการเมืองอาชีพที่โยกโยกไล่ชิดอยู่กับพวกเขา ยกตัวอย่างเช่นองค์ประกอบของสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ.2539

สมาชิกสภาที่เป็นนักธุรกิจและนักการเมืองอาชีพมีจำนวนมากถึงร้อยละ 87 ของสมาชิกทั้งหมดในขณะที่ผู้แทนจากภาคเกษตรกรรมมีเพียงร้อยละสองเท่านั้นเอง (สถิติทางการ)

พูดกันตามความจริง แม้หลังการปฏิรูปการเมืองโดยผ่านรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 องค์ประกอบของรัฐสภาไทยก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางกระจายที่นั่งให้กับชนชั้นล่างๆ มากขึ้น และเช่นเดียวกับปัญหาการกระจายรายได้ อาจจะต้องถือว่าสถานการณ์เลวลงกว่าเดิม

ดังเราจะเห็นได้ว่าสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งปี 2544 มีสมาชิกที่เป็นนักธุรกิจ อดีตข้าราชการ นักกฎหมายและนักการเมืองอาชีพรวมกันได้ถึง 453 คนจาก 500 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง) ซึ่งหมายถึงว่าสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นชนชั้นนำจากวงการต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 90.20 ของสมาชิกทั้งหมด โดยสมาชิกสภาที่เป็นเกษตรกรรมนั้นมีอยู่ร้อยละ 3.20 และเป็นผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างเพียงร้อยละ 2.80 ของจำนวนรวม

ทั้งหมดนี้ยังไม่ต้องเอ่ยถึงวุฒิสภาซึ่งแม้ในปัจจุบันจะมาจากการเลือกตั้ง แต่ก็มีข้อกำหนดคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อชนชั้นนำมากกว่าชนชั้นล่าง ดังจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่มาจากภาคราชการ ภาคธุรกิจ และผู้ประกอบการวิชาชีพชั้นสูงสาขาต่างๆ รวมกันแล้วมีสัดส่วนถึงร้อยละ 90 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด โดยมีผู้มาจากภาคเกษตรกรรมแค่ร้อยละ 4 คล้ายสัดส่วนในสภาผู้แทนราษฎร (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง)

สรุปรวมความแล้วก็คือการเมืองแบบตัวแทนหรือการเมืองแบบเลือกตั้งนั้นไม่ใช่พื้นที่สำหรับคนส่วนใหญ่ที่ยากจนและด้อยโอกาสอย่างแน่นอน

ประการต่อมา...

นอกเหนือไปจากแนวทางพัฒนาที่ไม่สมดุล ซึ่งทำให้คนส่วนใหญ่ถูกคัดออกไปจากเวทีแข่งขันทางการเมืองโดยอัตโนมัติ และไม่สามารถส่งผลกำหนดนโยบายใดๆ ของรัฐ ตัวระบอบรัฐสภาเองก็มีความจำกัดในการตอบสนองความต้องการของประชาชน

ถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น สาเหตุที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ สามสิบปีที่ผ่านมาจากการเลือกตั้งแล้วแต่ใช้อำนาจบัญชาสังคมโดยผ่านระบบราชการอันมีมาแต่เดิม ซึ่งหมายถึงว่าการเปิดเสรีทางการเมืองเป็นเรื่องที่จำกัดขอบเขตอยู่กับการสรรหาผู้ปกครองประเทศเท่านั้น ส่วนกระบวนการปกครองบ้านเมืองยังคงมีลักษณะเป็นรัฐราชการ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมยังคงเป็นความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยม

เป็นที่ทราบกันดีว่าระบอบรวมศูนย์อำนาจเข้าส่วนกลางโดยผ่านกลไกราชการนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองอำนาจสัมบูรณ์ของรัฐบาลในอดีต มันเป็นสถาบันที่เกิดก่อนประชาธิปไตย เป็นระบบอำนาจซึ่งถูกออกแบบไว้เพื่อควบคุมกำกับสังคมมากกว่าตอบสนองความเรียกร้องต้องการของประชาชนหมู่เหล่าต่างๆ แม้ว่าทุกวันนี้เนื่องจากการเติบโตของอารยะสังคมเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีหน้าที่เคารพประชาชนมากขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ แต่โดยพื้นฐาน

แล้วความสัมพันธ์ทางอำนาจดังกล่าวก็ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลง มันเป็นอำนาจแบบสั่งการจากเบื้องบนลงมา เป็นอำนาจที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมและตรวจสอบไม่ได้

แน่นอน โดยตัวของมันเองแล้วระบอบประชาธิปไตยก็นับว่าเข้ากันไม่ค่อยได้กับการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและบังคับบัญชาสังคม ทั้งนี้เนื่องจากมันทำให้กระบวนการตอบสนองของสังคมเป็นไปอย่างเชื่องช้ากระทั่งถูกกันขวางโดยกลไกของรัฐเอง เพราะฉะนั้นถ้ากล่าวกันโดยตรรกะและความถูกต้องของเหตุผลแล้ว นักการเมืองจากระบอบประชาธิปไตยควรจะริบปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินมาตั้งแต่ต้น เพื่อรื้อถอนกำแพงกั้นระหว่างพวกเขา กับประชาชน เพื่อเปิดพื้นที่เพิ่มให้กับการทำงานของระบบผู้แทนราษฎร

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงส่วนใหญ่ของระยะสามสิบปีที่ผ่านมา นักการเมืองที่ผลัดเวียนกันไปจัดตั้งรัฐบาล ไม่เพียงรักษาระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบรวมศูนย์นี้ไว้เท่านั้น หากยังใช้มันอำนวยความสะดวกประโยชน์ต่างๆ ให้กับเครือข่ายอุปถัมภ์ของตน ระบบบริหารราชการแผ่นดินกลายเป็นแหล่งที่มาของผลประโยชน์มหาศาลที่นักการเมืองสามารถเข้าไปที่ควบ ทั้งนี้เนื่องจากระบบดังกล่าวมีอำนาจตั้งแต่ควบคุมจัดสรรและจัดการทรัพยากรของชาติ ไปจนถึงบริหารงบประมาณแผ่นดินปีละหลายแสนล้านบาท ยังไม่ต้องเอ่ยถึงอำนาจในการออกกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งให้คุณให้โทษต่อชีวิตของผู้คน

ดังที่ผมกล่าวไว้แล้วข้างต้น โดยรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่สะท้อนความได้เปรียบของคนส่วนน้อยอยู่แล้ว ยิ่งมาสวมครอบกลไกอำนาจที่มีมาแต่เดิม ก็ยิ่งไม่สามารถตอบสนองประชาชนส่วนใหญ่ได้ และยังหลุดลอยไปจากการตรวจสอบควบคุมของสังคม

เพราะฉะนั้นมันจึงไม่แปลกที่การชุมนุมประท้วงของประชาชนหมู่เหล่าต่างๆ ได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และต่อเนื่อง ทั้งๆ ที่โดยทฤษฎีแล้วประชาชนทั่วประเทศล้วนมีผู้แทนของตนอยู่ในศูนย์อำนาจ ยกตัวอย่างเช่นในปี 2533 มีการชุมนุมประท้วงของประชาชน 170 ครั้ง และเพิ่มเป็น 754 ครั้งในปี 2538 (ประภาส ปิ่นตบแต่ง 2541)

ตลอดช่วงหลัง 2521 มาจนถึงก่อนการเลือกตั้งตามกติกาของรัฐธรรมนูญ 2540 เรื่องราวของการทุจริตโกงกินบ้านเมืองโดยผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะมักกลายเป็นข่าวฉาวโฉ่อย่างต่อเนื่อง ไม่แพ้เรื่องการซื้อเสียงพฤติการณ์ทุจริตในสนามเลือกตั้ง จนนักวิชาการทั่วโลกที่เฝ้าดูเมืองไทยต่างขนานนามประชาธิปไตยของเราว่าเป็นระบบ 'Money Politics' (Ruth McVey 2000) ซึ่งหมายถึงระบบที่ใช้เงินซื้ออำนาจกับใช้อำนาจไปหาเงิน สภาพเหล่านี้เป็นต้นเหตุที่มาของเสียงเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง ซึ่งดังขึ้นเรื่อยๆ หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี 2535 และปรากฏผลพวงในรูปของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ถามว่าการปฏิรูปการเมืองตามแนวทางรัฐธรรมนูญ 2540 จะช่วยทำให้ระบบรัฐสภาไทยพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นมากน้อยแค่ไหน? ต่อเรื่องนี้ผมคิดว่าเรายังคงอยู่ห่างไกลจุดหมายที่จะเพิ่มอำนาจแท้จริงให้กับประชาชน

ก็ถูก...ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีส่วนทำให้กระบวนการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภามีความบริสุทธิ์สะอาดมากขึ้น และการมีอยู่ของศาลรัฐธรรมนูญก็เป็นประโยชน์ในการตรวจสอบคุณสมบัติและการทำงานของผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ

แต่เราคงต้องยอมรับว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมุ่งกลั่นกรองตัวบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองมากกว่ามุ่งกระจายโอกาสทางการเมืองให้กับประชาชนทุกหมู่เหล่าทุกชั้นชน ดังจะเห็นได้จากตัวเลขสัดส่วนของชนชั้นนำในวุฒิสภาที่ยังคงอยู่ในฐานะครอบงำ ซึ่งผมได้ยกมาแสดงไว้แล้วข้างต้น

พูดกันตามความจริง จากการที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดคุณสมบัติผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้ที่ การศึกษาระดับปริญญาตรี ย่อมเท่ากับเป็นการปิดตลาดแข่งขันทางการเมืองไว้ให้ชนชั้นนำอย่างสิ้นเชิง เพราะคนไทยส่วนใหญ่ไม่เคยมีโอกาสได้เรียนหนังสือในระดับนี้

ยิ่งไปกว่านั้น จากการค้นคว้าวิจัยของนักวิชาการที่น่าเชื่อถือ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2545) ยังพบว่า รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองมีฉันทาคติลำเอียงไปทางพรรคการเมืองขนาดใหญ่และระบบน้อยพรรคอย่างจงใจ ซึ่งทำให้ทางเลือกทางด้านแนวคิดในระบบรัฐสภายังลดน้อยลง ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่าแนวโน้มนโยบายของรัฐในการดูแลสังคมก็ถูกกำหนดไว้แล้วอย่างตายตัวโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเช่นกัน

สำหรับสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน งานวิจัยชิ้นเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่ามันเป็นสิทธิที่ประชาชนต้องแบกรับต้นทุนมากเกินไป ทำให้ปฏิบัติได้ยากในความเป็นจริง โดยเฉพาะในกรณีลงชื่อหาหมื่นชื่อเพื่อเสนอกฎหมายหรือเสนอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พูดก็พูดเถอะ ทุกวันนี้ นอกจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนซึ่งเอาธุระในเรื่องที่ประชาชนถูกละเมิดล่วงเกินแล้ว เราจะพบว่าองค์กรอิสระส่วนใหญ่ที่ถูกออกแบบมาถ่วงดุลนักการเมือง ยังไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างแท้จริง กระทั่งอาจจะถูกแทรกแซงแย่งยึดโดยนักการเมืองเสียเอง กฎหมายที่จะเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนอย่างกฎหมายประชานิเวศน์หรือกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนก็ยังมี ทั่วๆ ที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีอายุเกินห้าปีแล้ว

เพราะฉะนั้น หากถามว่าการปฏิรูปการเมืองแบบที่ผ่านมาได้เพิ่มอำนาจและเพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายให้กับประชาชนส่วนใหญ่หรือไม่ คำตอบสั้นๆ ก็คือไม่ กระทั่งอาจจะมีส่วนร่วมลดลงเนื่องจากการก่อรูปของระบบพรรคการเมืองใหญ่และการมีอำนาจเพิ่มขึ้นของฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นไปตามกรอบของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม...

ปัญหาการไม่มีอำนาจจริงของประชาชนไทยภายใต้ระบบรัฐสภานั้น ถึงวันนี้กลับปรากฏว่าไม่ใช่เป็นเพราะเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและโครงสร้างการเมืองการปกครองภายในอย่างเดียว หากยังมีปัจจัยภายนอกเลื่อน

ไหลเข้ามาอย่างรุนแรงและท่วมท้น ซึ่งเมื่อบวกกับปัจจัยภายในแล้วก็ยิ่งเพิ่มเติมความเสียหายเปรียบเทียบทางการเมืองให้กับฝ่ายประชาชน

โดยทั่วไปเราเรียกสิ่งนี้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์และมันคือปัจจัยหลักที่สามซึ่งผมจำเป็นต้องกล่าวถึง
ถามว่าโลกาภิวัตน์คืออะไร? หลายท่านอาจจะเชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจว่ามันเป็นการเคลื่อนเข้าหากันของมนุษยชาติโดยปราศจากพรมแดนระหว่างประเทศหรืออุดมการณ์การเมืองเป็นกำแพงกั้นขวาง มันเป็นยุคสมัยที่ผู้คนเปิดใจกว้างในทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม และมองเห็นโลกทั้งโลกเป็นพื้นที่ในการใช้ชีวิต
แน่ละ จินตนาการเช่นนี้เป็นเรื่องงดงาม และโดยผ่านทางเทคโนโลยีการสื่อสารตลอดจนสัมพันธภาพไร้พรมแดนระหว่างประชาชนประเทศต่างๆ ด้านสว่างของโลกาภิวัตน์ก็ให้เห็นอยู่จริง เครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนหลายสัญชาติหลากเผ่าพันธุ์ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาสงคราม และสันติภาพ ปัญหาสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคม ฯลฯ ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันมนุษย์เรามีสำนึกเรื่องชะตากรรมร่วมมากขึ้น

แต่ก็อีกนั่นแหละ เราคงต้องยอมรับว่าในอีกมิติหนึ่ง พลังขับเคลื่อนที่ใหญ่โตที่สุดของกระแสโลกาภิวัตน์คือระบบทุนนิยมโลก ซึ่งมีกลุ่มทุนข้ามชาติและอภิมหาอำนาจตะวันตกตลอดจนองค์กรทุนนิยมสากล อย่างธนาคารโลก องค์กรการค้าโลก (WTO) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เป็นแกนกลาง พลังดังกล่าวมีทั้งด้านที่รุกรานรุนแรงและด้านที่ซึ่มลึกกัดเซาะ ซึ่งไม่ว่าจะเคลื่อนไหวในรูปใดก็ตาม ล้วนมีจุดหมายอยู่ที่การเปลี่ยนโลกทั้งโลกให้อยู่ภายใต้เงื้อมมือของตลาดเสรี

กล่าวเช่นนี้แล้ว เราจะเห็นได้ว่าโลกาภิวัตน์ไม่ใช่เรื่องใหม่เสียทีเดียว ในห้วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 กระแสล่าอาณานิคมของประเทศทุนนิยมตะวันตกก็เคยส่งผลดัดแปลงโลกอย่างใหญ่หลวงมาแล้วรอบหนึ่ง โดยชุดง 'การค้าเสรี' คล้ายในยุคปัจจุบัน

ปฏิกริยาตอบสนองของประชาชนโลกที่ถูกรุกรานในครั้งนั้น คือการเร่งรวมตัวกันเป็นรัฐชาติแบบตะวันตกและอาศัยกรอบอำนาจของรัฐชาติสร้างเศรษฐกิจทุนนิยมขึ้นในประเทศของตน

การพัฒนาทุนนิยมและสะสมทุนในกรอบของรัฐชาติได้ดำเนินมาเป็นเวลายาวนานหลายทศวรรษ จนกระทั่งคนจำนวนมากอาจจะลืมไปว่าโดยเนื้อแท้แล้วระบบทุนนิยมเป็นระบบไร้พรมแดนมาตั้งแต่ต้น แต่การที่กลุ่มทุนเก่าในโลกตะวันตกยอมรับ 'ระบบทุนนิยมแห่งชาติ' ก็เพราะด้านหนึ่งพวกเขาเองก็ยังคงอาศัยกรอบของรัฐชาติมาปกป้องตลาดที่ตนมีฐานะครอบงำ ส่วนในอีกด้านหนึ่งการดำรงอยู่ของสงครามเย็นในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ก็ทำให้ต้องผ่อนปรนกับระบบทุนที่ไม่สมประกอบในบรรดาประเทศเล็กๆ ทั้งหลาย เพื่อผลดีทางการเมืองและชัยชนะในการแข่งขันทางด้านอุดมการณ์

นี่เป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่ว่าทำไมกระแสทุนโลกาภิวัตน์จึงพัฒนาแรงอีกครั้งหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง การพังทลายของค่ายสังคมนิยมทำให้ตลาดโลกสำหรับการค้าและการลงทุนขยายตัวอย่างรวดเร็ว บรรดาบรรษัทข้ามชาติค้นพบว่าการจำกัดตัวอยู่กับเมืองแม่หรือพื้นที่คุ้นเคยไม่อาจทำกำไรสูงสุดได้อีกต่อไป และเมื่อมีความต้องการ

ที่จะขยายตัวเข้าสู่ประเทศต่างๆ ก็พบว่ากรอบกติกาแบบรัฐชาติ หรือ 'ระบบทุนนิยมแห่งชาติ' ที่มีรัฐเป็นผู้คุ้มครอง ภายอุปสรรคสำคัญ

ในกรณีของประเทศไทย การเข้ามาของทุนโลกาภิวัตน์นั้นได้ส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพ ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมอันมีมาแต่เดิม ซึ่งอาจจำแนกได้เป็นสามปัญหาใหญ่ด้วยกัน

ปัญหาที่หนึ่งคือความเสื่อมทรุดของอุดมคติและอุดมการณ์เรื่องชาติ ซึ่งโดยพื้นฐานก็ไม่เคยครบถ้วน สมบูรณ์อยู่แล้ว ยิ่งมาได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแบบไร้พรมแดน สำนึกที่จะยึดถือ ประเทศชาติเป็นหน่วยผลประโยชน์ที่ทุกคนถือสังกัด... เป็นแผ่นดินแม่อันศักดิ์สิทธิ์... นับวันก็ยิ่งจางหายและ ปราศจากความเป็นจริงรองรับ

ถามว่าทำไมจินตนาการเรื่องชาติของเราจึงเสื่อมได้อย่างรวดเร็วขนาดนี้? คำตอบมีอยู่ง่ายๆ คือ เพราะที่ ผ่านมาเราไม่เคยรักกันจริง แต่ถ้าจะให้อธิบายเป็นระบบมากกว่านั้นก็คงต้องบอกว่าความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทาง สังคมอย่างสุดขั้วเป็นต้นเหตุสำคัญ เราจะผนึกกรรมกันแน่นเหนียวเพื่อต้านต่างชาติได้อย่างไรในเมื่อสิ่งที่เรียกว่า ผลประโยชน์ของชาตินั้นแท้จริงแล้วตกอยู่ในมือของคนส่วนน้อย ขณะที่คนส่วนใหญ่ถูกทิ้งให้จมปลักอยู่กับความ ยากไร้วันวัน

ด้วยเหตุนี้ การปลุกระดมลัทธิชาตินิยมใหม่หลังวิกฤตพองสบู่ปี 2540 จึงล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ไม่มีผู้ เสียเปรียบคนใดที่สะท้อนใจกับความล่มจมของเศรษฐกิจ ชาวชนบทผู้ต่ำต้อยน้อยหน้า ก็ไม่เคยรู้สึกท้อว่าสวรรค์ที่ หายไปของบรรดานักธุรกิจและคนชั้นกลาง เป็นสวรรค์ของพวกเขา

ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่มีใครสามารถแน่ใจได้เลยว่ากลุ่มธุรกิจไทยและคนชั้นกลางไทยที่ผูกพันอยู่ด้วยกันคือ พลังรักชาติที่แท้จริง ทั้งนี้เพราะว่าพวกเขาคือผู้เปิดประตูรับการเข้ามาของทุนข้ามชาติตั้งแต่แรกและนำประเทศ ไทยเข้าสู่เศรษฐกิจพองสบู่ จากฐานะที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจ พวกเขาจึงเป็นผู้นำเข้าวัฒนธรรมต่างประเทศ มากกว่าชนกลุ่มอื่น ตลอดจนสามารถขานรับลัทธิบริโภคนิยมได้อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งโดยรูปการจิตสำนึก ก็ได้ กลายเป็นกลุ่มชนแรกๆ ที่ถอนตัวออกจากสังกัดชาติ....กลายเป็นคนไร้ราก ไร้ความผูกพันกับผู้ใด

ในเมื่อผู้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการพัฒนาที่ดำเนินมาในนามชาติ ไม่รู้สึกผูกพันกับชาติเสีย แล้ว มันก็เป็นเรื่องยากที่จะบอกคนที่เหลือให้มายอมรับการเสียสละหรือพันธกิจต่างๆ เพื่อความ เจริญเติบโตของชาติอีกต่อไป

พูดกันตามความจริง การเสื่อมทรุดในเรื่องอุดมคติและอุดมการณ์เกี่ยวกับชาตินั้น มิได้เป็นแค่ ปัญหาวัฒนธรรมหรือรูปการจิตสำนึก หากเป็นปัญหาใหญ่เกี่ยวข้อกับความชอบธรรมของรัฐและ ระบบการเมืองเลยทีเดียว

ที่ผ่านมากการพัฒนาประเทศโดยรัฐเป็นผู้วางแผนนั้น ได้กระทำไปบนสมมุติฐานที่ว่า มีหน่วยส่วนรวมใหญ่ ที่เรียกว่าชาติดำรงอยู่ และรัฐคือผู้ดูแลหน่วยส่วนรวมดังกล่าว ต่อมาหลังจากผ่านพัฒนาแบบวางแผนโดยศูนย์ อำนาจส่วนกลางมาสี่สิบปี ผลพวงที่เราได้รับคือการแบ่งประเทศไทยออกเป็นสองสังคม ที่แตกต่างเหลื่อมล้ำกันใน

ทุกขอบเขตทุกปริมณฑล ยิ่งสังคมของผู้ได้เปรียบเชื่อมตัวเองเข้ากับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแบบไร้พรมแดน วาทกรรมเรื่องผลประโยชน์แห่งชาตินับวันก็ยิ่งว่างเปล่าขาดความชอบธรรมในความรู้สึกนึกคิดของสังคมส่วนที่เสียเปรียบและถูกทอดทิ้ง

เพราะฉะนั้นมันจึงไม่แปลกเลยที่ว่าทำไมในระยะหลังๆ บรรดาชุมชนท้องถิ่นที่ถูกโครงการของรัฐหรือบริษัทเอกชนเข้าไปเบียดยึดทรัพยากรที่พวกเขาอาศัยยังชีพ จึงไม่อาจก้มยอมน้อมรับข้ออ้างเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติต่อไป การชุมนุมประท้วงขึ้นด้านนโยบายรัฐโดยกลุ่มชนเล็กๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในชั้นล่างของสังคม กลายเป็นปรากฏการณ์ที่เราเห็นกันอยู่ทั่วไป และกำลังสั่งสมเป็นแรงกดดันทางการเมืองที่แผ่กว้างมากขึ้นทุกที

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเราจะเห็นได้ว่าจารีตการอ้างชาติเป็นแหล่งที่มาของความชอบธรรมในการใช้อำนาจ กำลังตกอยู่ในสภาพวิกฤตอย่างยิ่ง ไม่เพียงผู้ได้เปรียบเท่านั้นที่รู้สึกว่าการคิดผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสิ่งแคบเกินไปในการสนองผลประโยชน์และจิตของพวกเขา แม้บรรดาผู้เสียเปรียบเองก็รู้สึกที่ชาติเป็นสัญญาประชาคมที่ถูกผู้ปกครองและผู้ได้เปรียบฉีกทิ้งเสียเอง

ปัญหาที่สอง... นอกเหนือจากการเข้ามากัดกร่อนเสริมขยายรอยร้าวในมิติของความเป็นชาติแล้ว กระแสทุนโลกาภิวัตน์ยังเข้ามาผลักดันช่องว่างระหว่างชนชั้นในประเทศไทย ให้ถ่างกว้างออกไปอีก ข้อนี้นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะในสภาพดั้งเดิมเราก็มีปัญหายอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ทุนโลกาภิวัตน์ผลักดันให้เลวลงคือการตัดหนทางแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งทำให้ในระยะยาวแล้วอาจจะนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองและสังคม

ถามว่าทำไมผมจึงมองโลกในแง่ร้ายเช่นนี้ เรียบตรงๆ ว่านี่ไม่ใช่ข้อคิดที่ผมมีต่อระบบทุนนิยม และถ้าหากจะมีใครอยากเห็นสังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ก็คงจะต้องมีผมรวมอยู่ด้วยอย่างแน่นอน

แต่ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่ากระแสทุนโลกาภิวัตน์นั้นเมื่อเข้าครอบงำดินแดนใด ก็ล้วนแล้วแต่นำไปสู่ปัญหาทั้งสิ้น มันทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างประชากรโลกกลายเป็นระเบิดเวลาที่นำสะเฟิงกลัวอย่างยิ่ง อีกทั้งระเบิดเวลาดังกล่าวอาจจะเป็นระเบิดปรมาณูมากกว่าระเบิดธรรมดา

ทุกวันนี้ ระบบทุนโลกาภิวัตน์ได้ทำให้รายได้รวมของประชากรโลกร้อยละ 82.7 ตกอยู่ในมือของคนรวย 20 เปอร์เซ็นต์แรก ขณะที่พลเมืองโลก 20 เปอร์เซ็นต์ซึ่งอยู่ล่างสุดมีส่วนแบ่งในรายได้โลกเพียงแค้อยู่ร้อยละ 1.4 เท่านั้นเอง (David Held & Anthony McGrew 2002) เพราะฉะนั้น ผมจึงมีเหตุผลอย่างยิ่งที่จะวิตกกังวล

สาเหตุที่ผมคิดว่ากระแสทุนโลกาภิวัตน์จะผลักดันให้ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยขยายตัวมากขึ้นไม่ได้มาจากการเข้ามาลงทุนหรือเก็งกำไรของทุนข้ามชาติเท่านั้น หากที่สำคัญคือพวกเขามีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะจัดระเบียบสังคมไทยทั้งหมดให้มาอยู่ภายใต้กติกาของตลาดเสรี หรือพูดอีกแบบหนึ่งก็คือให้มาอยู่ภายใต้ระบบการแข่งขันแบบทุนนิยม

แนวคิดของทุนโลกาภิวัตน์มาจากอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ซึ่งต้องการเห็นโลกทั้งโลกถูกบริหารจัดการโดยธุรกิจเอกชน ทั้งนี้โดยให้รัฐทำหน้าที่เพียงเป็นผู้กำกับดูแลกติกา รัฐจะไม่มีหน้าที่เข้ามาจัดสรรทรัพยากรหรือสิ่งมี

ค่าในสังคม หากปล่อยให้ทั้งหมดเป็นเรื่องของกลไกการตลาดล้วนๆ ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่าจะช่วยสร้างทั้งประสิทธิภาพในการผลิตและความเป็นธรรมในการแบ่งสรรผลประโยชน์

ในยุคหลังสงครามเย็นกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์โดยผ่านทางองค์กรทุนนิยมสากลอย่าง IMF, WTO และ ธนาคารโลก ได้พยายามกดดันให้ประเทศต่างๆ ยอมรับแนวทางดังกล่าวมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งในระดับของชาติแล้ว มันหมายถึงเปิดพรมแดนเสรีในทุกด้าน เปิดเสรีทางการค้า เปิดเสรีทางการเงิน เปิดเสรีทางการลงทุนระหว่างประเทศ เปิดเสรีทางด้านแรงงาน ยกเลิกรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนยกเลิกกฎระเบียบเดิมที่ปวงที่เป็นอุปสรรคกั้นขวาง การแสวงหากำไรสูงสุดของผู้ลงทุน

ในกรณีของประเทศไทย แนวคิดเสรีนิยมใหม่นี้ว่ามีเสน่ห์ดึงดูดคนชั้นนำในภาคธุรกิจบางส่วนเพราะที่ผ่านมารัฐไทยได้ปกป้องคุ้มครองกลุ่มทุนใหญ่บางกลุ่มบางตระกูลจนอาจกล่าวได้ว่าการแข่งขันเสรีไม่มีจริง

ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดของทุนโลกาภิวัตน์ยังผูกพันมาด้วยแนวทางปฏิรูปการเมืองในบางด้าน เช่นเรื่องของความโปร่งใสทางการเมือง เรื่องของธรรมาภิบาล (Good Governance) และการสร้างประชาสังคม (Civil Society) เป็นต้น ความคิดเหล่านี้เข้ามาโดนใจคนชั้นสูงและคนชั้นกลางที่มีการศึกษาจำนวนไม่น้อย เพราะที่ผ่านมามีหลายท่านต่างก็ชิงชังรังเกียจการใช้อำนาจการเมืองไปในทางทุจริตหรือเกื้อหนุนธุรกิจส่วนตัว

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวสำหรับแก่นแท้ของแนวทางพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์ ทุกอย่างก็ยังมีล้อมรอบกฎเหล็กที่ว่าให้ตลาดเป็นผู้ตัดสิน และเมื่อถูกกติกาดังกล่าวถูกนำมาใช้กับสังคมที่ประชาชนมีช่องว่างระหว่างอำนาจซื้อและการถือครองทุนอย่างมหาศาล ก็คงจะคาดเดาได้ว่าความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่แล้วจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง

ในระบบที่เปิดเสรีอย่างทั่วด้านและใช้กลไกตลาดโลกมาตัดสินทุกอย่างเช่นนี้ อย่าว่าแต่ชนชั้นผู้ใช้แรงงานรับจ้างจะหมดอำนาจต่อรอง หรือคนยากจนในชนบทจะพ่ายแพ้เท่านั้น แม้แต่ธุรกิจของนายทุนพื้นเมืองและคนชั้นกลางบางส่วนก็ไม่มีหลักประกันว่าจะอยู่รอดเช่นกัน

อะไรจะเกิดขึ้นเมื่อไฟฟ้า น้ำประปา หรือแม้แต่ น้ำที่ใช้ในการทำงานจะกลายเป็นสินค้าที่มีราคาขึ้นลงตามกลไกตลาด อะไรจะเกิดขึ้นถ้าการศึกษาระดับสูงและการรักษาพยาบาลจะกลายเป็นธุรกิจไปทั้งหมด อะไรจะเกิดขึ้นเมื่อตลาดแรงงานทั้งไร้ฝีมือและมีฝีมือ ทั้งที่ใช้ร่างกายและใช้สมองล้วนเปิดโล่งให้กับคนทุกสัญชาติ และอะไรจะเกิดขึ้นเมื่อที่ดินและทรัพยากรอื่นๆ ของไทยล้วนกลายเป็นสินค้าในตลาดเสรีระดับโลก ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่าอะไรจะเกิดขึ้นเมื่อชีวิตคนไทยในอนาคตอาจจะถูกตัดสินคุณค่าด้วยเงินตราเพียงอย่างเดียว?

เป็นไปได้ว่าถึงตอนนั้นความหมายในการดำรงอยู่ของคนไทยคงจะถูกย่อให้เหลือแค่กิจกรรมในตลาดสินค้าและบริการ ไม่ว่าในฐานะผู้บริโภคหรือผู้ลงทุนก็ตาม ซึ่งสภาพดังกล่าวจะว่าไปก็ไม่ใช่อะไรอื่น หากคือการรื้อทำลายรากฐานทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชีวิตนั่นเอง

ปัญหาที่สาม... นอกเหนือไปจากปัญหาความชอบธรรมทางการเมืองที่อาศัยการดำรงอยู่ของชาติเป็นแหล่งที่มา และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่จะถูกกระหน่ำซ้ำเติมโดยระบบตลาดเสรีแล้ว สิ่งที่ทุนโลกาภิ

วัดนี้ได้ส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตยไทยโดยตรง คืออิสรภาพในการกำหนดนโยบายของรัฐและการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของฝ่ายประชาชน

แน่ละ สภาพที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็วในโลกทำให้เราอาจจะยังสรุปไม่ได้เต็มที่ว่ากระบวนการครอบงำเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ โดยกลุ่มทุนข้ามชาติเป็นเรื่องของการสูญเสียอธิปไตยในความหมายทางการเมืองหรือไม่ บางทีนี่อาจจะเป็นจินตภาพใหม่เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยของชาติ ที่เข้าสู่ระบบ 'โลกาธิปไตย' ด้วยความสมัครใจ หรือเข้าสู่ความร่วมมือกับรัฐอื่นในภูมิภาคเดียวกัน

แต่ที่แน่ๆ ก็คือการวางกฎเกณฑ์พื้นฐานทางเศรษฐกิจไว้อย่างตายตัวโดยองค์กรที่ทรงอิทธิพลอย่าง IMF, WTO และธนาคารโลก และการออกกฎหมายรองรับแนวทางดังกล่าวของรัฐไทย เท่ากับเป็นการปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของชั้นชนต่างๆ ในสังคมไทยให้สอดคล้องกับสภาพความจริงและสอดคล้องกับปัญหาอันมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มตน

ในความเห็นของผมเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะมันไม่เพียงบังคับให้คนไข้ที่ป่วยด้วยโรคต่างกันต้องกินยาชนิดเดียวกันเท่านั้น หากถ้าพิจารณาจากมุมมองของระบอบประชาธิปไตย ยังเท่ากับว่าอำนาจหลายส่วนได้ถูกย้ายออกจากมือของปวงชนไปเรียบร้อยแล้ว เรื่องใหญ่ๆ ของประเทศถูกกำหนดโดยสถาบันและพลังนอกระบบ ขณะที่ประชาชนในประเทศกลับกำหนดชะตากรรมของตนเองได้น้อยลงทุกที

โดยหลักการที่ยอมรับกันมาตั้งแต่แรก ระบอบประชาธิปไตยแตกต่างจากระบบอำนาจนิยมในรูปแบบต่างๆ ตรงที่ถิ่นสถิตยของอำนาจเริ่มต้นที่ประชาชน จากนั้นอาจจะมอบหมายให้บุคคลบางคนๆ ไปใช้อำนาจแทน แต่ก็เป็นการมอบหมายเพียงชั่วคราว โดยมีเงื่อนไขว่าการใช้อำนาจดังกล่าวจะไม่หวนมาละเมิดล่วงเกินหรือทำร้ายทำลายประชาชนเสียเอง รวมทั้งไม่ได้ตัดสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล หรือมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อตน

กล่าวเช่นนี้แล้วเราจะเห็นว่าการรุกเข้ามาของระบบทุนโลกาภิวัตน์และการขานรับของรัฐไทย ได้ทำให้ระบอบประชาธิปไตยของเราแทบจะกลายเป็นเรื่องว่างเปล่าไปโดยฉับพลัน

แม้เรายังคงมีสิทธิเลือกตั้งคนบุคคลมาดำรงตำแหน่งในสถาบันการเมืองต่างๆ ทว่าพ้นจากนั้นแล้ว ย่อมว่าแต่ประชาชนจะกำหนดอะไรไม่ได้ แม้แต่ผู้ปกครองเองก็ไม่แน่ว่าจะมีอิสรภาพเต็มที่ในการกำหนดนโยบายที่แตกต่างจากความประสงค์ของกลุ่มอิทธิพลภายนอก

แน่ละ หากพูดเฉพาะปริมาณของการควบคุมกำกับสังคมไทย ก็คงต้องยอมรับว่ารัฐยังคงมีอำนาจเต็มเปี่ยมในการบังคับใช้กฎหมายและให้คุณให้โทษแก่ผู้คนในประเทศ แต่สถานการณ์เช่นนี้ก็ยิ่งทำให้ชนสงสัยว่ารัฐไทยในปัจจุบันกำลังใช้อำนาจภายในประเทศบัญชาสังคมไทยให้เป็นไปตามนโยบายของกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ หรือกำลังอาศัยระบบทุนโลกาภิวัตน์เข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาไทย

พูดกันตามความจริง ยิ่งนานวันเราก็ยิ่งพบว่า 'ผลประโยชน์ไทย' ที่รัฐเป็นผู้ปกป้องดูแล ไม่เพียงเป็นผลประโยชน์ของคนส่วนน้อยในประเทศเท่านั้น หากยังเปลี่ยนมือเป็นผลประโยชน์ของบรรดาบริษัทข้ามชาติมากขึ้นทุกที

ในระยะแรก วงการธุรกิจไทยเคยคิดจะใช้ระบบเสรีทางการเงินของทุนโลกาภิวัตน์มาแก้งำไรในระยะสั้น โดยไม่ได้คิดจะลงเรี่ยวลงแรงในการขยายฐานการผลิตและฐานความรู้ทางด้านเทคโนโลยีเท่าที่ควร นอกจากนี้เงินที่เข้ามาจำนวนมากยังถูกใช้ไปในการบริโภคที่หรูหราฟุ่มเฟือย ดังที่เคยมีผู้ค้นคว้าระบุไว้ เฉพาะในปี 2538 ปีเดียวคนไทยซื้อนาฬิกาและเครื่องประดับถึง 7,000 ล้านบาท หมดเงินไปกับการเดินทางออกนอกประเทศถึง 80,000 ล้านบาท และเสียค่าใช้จ่ายในการส่งลูกหลานไปเรียนต่อต่างประเทศถึง 10,000 ล้านบาท (วอลเดน เบลโลและคณะ 2542)

ด้วยเหตุนี้การไหลกู่เงินจากต่างประเทศในช่วงทศวรรษ 2530 จึงก่อให้เกิดการเติบโตลงที่เรียกกันว่าเศรษฐกิจฟองสบู่ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจเงินกู่มากกว่าตั้งอยู่บนฐานของการผลิตจริง ภายในปี 2539 ประเทศไทยมีหนี้สินทั้งในประเทศและนอกประเทศรวมกันถึง 355.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งเท่ากับ 197.9 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์มวลรวม (วิทยากร เชียงกูลและคณะ 2541) นอกจากนี้ยังส่อแววโน้มน้าวว่าจะไม่สามารถใช้หนี้ได้ จนกระทั่งสูญเสียความน่าเชื่อถือในตลาดเงินทุน และในที่สุดก็นำมาสู่วิกฤตค่าเงินบาทในเดือนกรกฎาคม 2540 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวๆ อีกหลายอย่างที่ตามมา

สภาพดังกล่าวพิสูจน์ให้เห็นว่าเจตนาของชนชั้นนายทุนไทยที่จะเก็บเกี่ยวประโยชน์ทั้งจากกระแสทุนโลกาภิวัตน์ และอาศัยการคุ้มครองของรัฐไทยแบบเดิมๆ ไปพร้อมกัน นับเป็นเรื่องเพื่อฝันโดยสิ้นเชิง

วิกฤตฟองสบู่แห่งปี 2540 ได้เปิดโอกาสให้สถาบันทุนนิยมโลกอย่าง IMF รุกคืบหน้าได้อย่างเต็มที่ด้วยการเรียกร้องให้ประเทศไทยออกกฎหมายหลายฉบับมาสนองแนวทางเสรีนิยมใหม่ ทั้งนี้เพื่อแลกกับเงินกู้ซึ่งรัฐบาลไทยจำเป็นต้องนำมาใช้แก้สถานการณ์ของประเทศที่กำลังย่ำแย่ยับยั้ง

หลังจากนั้นบรรดากลุ่มทุนข้ามชาติก็เข้ามากว้านซื้อธุรกิจและทรัพย์สินต่างๆ ในประเทศไทยได้อย่างเสรี จนกระทั่งวันนี้เราแทบจะจำแนกไม่ออกแล้วว่าทรัพย์สินของชาตินั้น หมายถึงทรัพย์สินของใคร และสิ่งที่เรียกกันว่า การเติบโตของเศรษฐกิจไทย ซึ่งวัดกันในรูปแบบการเพิ่มขึ้นของจีดีพี แท้จริงแล้วมันหมายถึงความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นของคนประเทศไหน

ท่านผู้มีเกียรติและมิตรสหายทั้งหลาย

ผมต้องขออภัยที่พาท่านเดินทางมาเสียไกลในการสำรวจระบอบประชาธิปไตยไทย แต่ถ้าไม่ทำเช่นนี้เราก็อาจมองข้ามปัญหาอันเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง และคิดว่าประเทศไทยมีแต่ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งแค่ทำให้มีอัตราเติบโตเพิ่มขึ้นแล้วทุกอย่างก็จะดีเอง

สิ่งที่ผมพูดมาทั้งหมดอาจจะสรุปได้เพียงประโยคเดียว คือระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เราใช้กันอยู่นั้นยังไม่พอเพียงสำหรับการดูแลสังคมโดยองค์รวม และยังไม่พอเพียงสำหรับการกอบกู้ประเทศไทยออกจากวิกฤตทั้งหลายทั้งปวง

ผมเลือกใช้คำว่า 'ไม่พอเพียง' แทนคำอื่นๆ ที่มีความหมายติดลบมากกว่า ก็เพราะยังเห็นด้านดีของระบอบรัฐสภา ยังเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งตำแหน่งสาธารณะต่างๆ เห็นคุณค่าของสิทธิเสรีภาพที่เรามีอยู่ อีกทั้งยังเห็นความตั้งใจดีของนักการเมืองบางส่วนตลอดจนสมาชิกของชนชั้นนำจำนวนมาก

แต่คำว่าไม่พอเพียงเป็นสิ่งที่ผมจะต้องยืนยัน ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาทั้งหลายที่ผมได้กล่าวถึงมาตั้งแต่ต้นในสภาพที่เรากำลังพบเผชิญผมไม่คิดว่าล้าพังกระบวนการทางการเมืองในสภาต่างๆ เพียงอย่างเดียวจะสามารถขจัดปัดเป่าทุกขีรอนที่มีอยู่ในประเทศไทยให้หมดไป หากเราจำเป็นต้องขยายกรอบประชาธิปไตยให้กว้างขึ้น ไม่ให้จำกัดขอบเขตอยู่แค่การเลือกตั้งคนมากมายนานา และปล่อยให้ประชาชนรอรับการดูแลอย่างเฉื่อยเนือย

แน่นอน ในการมุ่งไปสู่ทิศทางนี้ แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยของเราก็จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมด้วยเช่นกัน

อันดับแรก... เราจะต้องย้ายฐานคิดเรื่องความชอบธรรมในกระบวนการใช้อำนาจ จากการอ้างถึงชาติอย่างเป็นทางการมาเป็นฉันทามติที่เป็นรูปธรรมของประชาชน อันนี้หมายถึงว่าจะต้องนิยามผลประโยชน์ส่วนรวมกันใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงเบื้องต้น

ในเมื่อทรัพย์สินของชาติถูกแบ่งสรรอย่างเหลื่อมล้ำมาตลอด และปัจจุบันก็ถูกครอบครองโดยต่างชาติในสัดส่วนที่ไม่น้อย การใช้วาทกรรมเรื่องชาติมาสร้างความชอบธรรมให้กับโครงการและนโยบายต่างๆ ของรัฐ อาจะยิ่งส่งเสริมความไม่เป็นธรรมในสังคมไทยให้หนักหน่วงยิ่งขึ้น ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่าอาจเป็นการปิดบังอำพรางผลประโยชน์ของคนส่วนน้อยในนามของส่วนรวม

นอกจากนี้ เรายังต้องยอมรับว่าในยุคสมัยปัจจุบันผลประโยชน์ของประชาชนมีความแตกต่างหลากหลายจนนับไม่ถ้วน กระทั่งในบางกรณีก็มีความขัดแย้งกันเอง เพราะฉะนั้นมันจึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะเอ่ยถึงผลประโยชน์ส่วนรวมขึ้นมาอย่างเลื่อนลอย แม้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งก็ไม่มีสิทธิที่จะนิยามเรื่องส่วนรวมขึ้นมาตามใจชอบ หากจะต้องพิจารณาความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

พูดกันตามความจริง ในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของประเทศไทยนั้น การอ้างชาติลอยๆ มักจะเป็นวาทกรรมของระบอบอำนาจนิยมมากกว่าระบอบประชาธิปไตย

ความคิดที่จะต้องปรับเปลี่ยนในเรื่องนี้ก็คือ ผู้กุมอำนาจจะต้องเลิกใช้ชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นฐานความชอบธรรมในการตัดสินใจทุกเรื่อง หากจะต้องสันถัดในการสร้างฉันทามติ (Consensus) อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นความชอบธรรมในกระบวนการใช้อำนาจ ในเรื่องใหญ่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนบางหมู่เหล่า ผู้กุมอำนาจจะต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้อง และค้นหาจุดสมดุลงอกมาให้ได้ กระทั่งบางทีอาจจะยอมถอยถอยจากมติดั้งเดิมของตน ในกรณีที่มีเสียงคัดค้านมากพอ

ฉันทานุมัติและความชอบธรรมจากการเลือกตั้งไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับฉันทานุมัติและความชอบธรรมในกระบวนการใช้อำนาจ ถึงรัฐบาลจะมาจากการเลือกตั้งก็อาจกระทำความผิดพลาดได้ ถ้าไม่ปรึกษาหารือหรือขอความเห็นจากประชาชน

กล่าวเช่นนี้แล้ว ผมคงต้องขอเสนอว่าภารกิจหลักอย่างหนึ่งของผู้นำในระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่แค่สั่งการจากเบื้องบนลงมา แต่จะต้องสนทนาคัดในการจุดประเด็นให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในประชาสังคม แล้วสังเคราะห์ความเห็นสาธารณะทั้งหลายมาประกอบการตัดสินใจของตน

อันดับต่อมา...

นอกเหนือไปจากการปรับแนวคิดเรื่องความชอบธรรมและฉันทานุมัติในกระบวนการใช้อำนาจแล้ว อีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนโดยด่วน คือการขยายประชาธิปไตยลงสู่ประชาชนในระดับรากหญ้า เพื่อให้พวกเขามีส่วนร่วมโดยตรงในการแก้ปัญหาระบบราชการและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง

ประเด็นนี้ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องเร่งสร้างสถาบันตัวแทนขึ้นในทุกหย่อมหญ้า ลงไปถึงระดับหมู่บ้านและตำบล แม้ว่าการขยายประชาธิปไตยในเชิงโครงสร้างเช่นนั้นอาจจะจำเป็นและช่วยแก้ปัญหาในบางระดับ แต่มันยังไม่ใช่เส้นทางหลักที่จะทำให้ประชาชนมีอำนาจอย่างแท้จริง

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาเราคงต้องยอมรับว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือกระบวนการเลือกตั้งคนมาดำรงตำแหน่งสาธารณะนั้นเป็นประชาธิปไตยของชนชั้นนำเสียโดยพื้นฐาน ต่อให้เราขยายการเลือกตั้งลงสู่ท้องถิ่นชนชั้นนำในท้องถิ่นก็จะเข้ามาคุมสถาบันที่สร้างขึ้นมากกว่ามวลชนชั้นล่างทั่วไป ในสภาพเช่นนี้ประชาชนผู้ยากไร้ทำได้อย่างมากก็แค่รอรับการอุปถัมภ์ค้ำจุนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

อย่างไรก็ตาม เครือข่ายอุปถัมภ์ที่ครอบงำระบอบประชาธิปไตยไทยมานานเนิ่นทุกระดับนั้น ได้พิสูจน์แล้วว่าไม่อาจนำพาผู้คนออกจากความแร้นแค้นอันจับใจได้ เพราะยิ่งเพิ่มความอ่อนแอและการเสพยาติความคิดหวังพึ่งให้กับพวกเขา ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่าแบบแผนความสัมพันธ์ดังกล่าวจะไม่มีวันทำให้ประชาชนระดับรากหญ้าลุกขึ้นยืนได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีอิสรภาพในฐานะที่เกิดมาเป็นคน

ด้วยเหตุนี้เมื่อพูดถึงประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า ความหมายของมันจึงไม่ใช่การขยายสถาบันเลือกตั้งไปสู่ทุกขอบเขตทุกปริมณฑล หากหมายถึงการขยายสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน หมายถึงประชาธิปไตยทางตรงซึ่งประชาชนใช้อำนาจบางด้านได้โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน

ผู้ยากไร้ทั้งหลายไม่ได้ต้องการดำรงตำแหน่งสาธารณะ ไม่ได้ต้องการตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาชิงอำนาจในรัฐสภา หากต้องการสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในการพิทักษ์รักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสิทธิอื่นๆ อันเกี่ยวข้องกับความเป็นชีวิตอยู่โดยไม่ถูกรุกล้ำล่วงเกิน เกี่ยวข้องกับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนของตน

อันที่จริงเราพูดเรื่องเหล่านี้กันมานานมาก แต่ถึงเวลาที่จะต้องระบุชัดลงไปเสียที่ว่านี่เป็นหนทางเดียวที่เราอาจด้านการรुकืบหน้าของกระแสทุนโลกาภิวัตน์ได้ ในเวลานี้เราอย่าลืมน่ากลุ่มทุนข้ามชาติไม่เพียงตั้งกลุ่มชนบางส่วนของสังคมไทยไปผูกโยงกับพวกเขาเรียบร้อยแล้ว หากยังมีเป้าหมายที่จะเดินหน้าไปสู่การยึดครองฐานทรัพยากรในประเทศไทยด้วย โดยนำสิ่งล้ำค่าเหล่านั้นมาขึ้นต่อกลไกตลาดโลก หรือไม่ก็แปรรูปไปสู่การผลิตขนาดใหญ่แบบทุนนิยม

แล้วใครเล่าที่มีประเพณียังชีพโยงโยงอยู่กับฐานทรัพยากรเหล่านั้นหากไม่ใช่ชุมชนท้องถิ่นในเขตชนบทต่างๆ ใครเล่าจะหวงแหนวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เท่ากับพวกเขา?

ดังนั้นการขยายสิทธิประชาธิปไตยไปสู่มวลชนในระดับรากหญ้าจึงไม่เพียงช่วยสร้างเงื่อนไขในการกอบกู้ชีวิตของผู้ยากไร้และเสียเปรียบ หากยังเป็นการพิทักษ์สิทธิของชาติให้ดำรงคงอยู่ต่อไป หากเรายอมรับที่จะนิยามคำว่าชาติกันใหม่... ไม่ใช่ชาติที่เลือนลอยเป็นนามธรรม แต่คือชาติในความหมายที่เป็น 'ชุมชนของชุมชน'

อันดับสุดท้าย....

แนวคิดที่จะต้องปรับเปลี่ยนอีกข้อหนึ่ง คือการออกแบบเศรษฐกิจทั้งประเทศให้มีเพียงเส้นทางเดียวหรือกล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือการใช้อำนาจรัฐแบบรวมศูนย์กำหนดแนวทางพัฒนาประเทศโดยไม่เหลือพื้นที่ให้กับทางเลือกที่แตกต่างหลากหลายในสังคม

เท่าที่ผ่านมา สถิติ ตัวเลขและข้อเท็จจริงทั้งปวงก็ชี้ให้เห็นหมดแล้วว่ากระบวนการใช้อำนาจของรัฐในเรื่องดังกล่าวได้นำไปสู่การพัฒนาที่ไม่สมดุลเพียงใด นำไปสู่การกระจุกตัวของรายได้และทรัพย์สินขนาดใหญ่ในชนชั้นสูง เช่นนี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากยังคุกคามความอยู่รอดและปิดโอกาสในการมีชีวิตที่ดีของคนจำนวนมาก

ทุกวันนี้ไม่เพียงแต่เงินทุนเท่านั้นที่อยู่ในมือของคนส่วนน้อย แม้แต่ปัจจัยการผลิตพื้นฐานอย่างที่ดิน ส่วนใหญ่ที่สุดก็อยู่ในการถือครองของคนแค่ 10 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งมักไม่ค่อยได้ใช้ที่ดินเหล่านั้นไปในการผลิตแต่อย่างใด ขณะที่เกษตรกรราวหนึ่งล้านห้าแสนครอบครัวซึ่งประกอบด้วยสมาชิกไม่ต่ำกว่าห้าล้านคนยังคงไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีไม่พอทำกิน (ปXป สิงหาคม 2545)

ในความเห็นของผมประเด็นหลักของการพัฒนาที่ไม่สมดุลไม่ได้อยู่ที่ความผิดพลาดในการวางแผนเท่านั้น หากอยู่ที่การผูกขาดอำนาจในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่ระบอบอำนาจนิยมถึงระบอบประชาธิปไตย

ถึงตอนนี ในเมื่อประเทศของเราตกอยู่ในสภาพหนึ่งรัฐสองสังคมแล้ว การยืนยันแนวทางพัฒนาแบบรวมศูนย์อำนาจและการเปิดประตูโล่งให้ทุนโลกาภิวัตน์เข้ามาครอบงำ ก็คงยิ่งกระหน่ำซ้ำเติมประชาชนไทยส่วนที่เสียเปรียบให้เสื่อมทรุดลงอีก จนถึงขั้นกอบกู้ไม่ได้

ผมคิดว่าบางที...ทางออกที่เป็นไปได้สำหรับการหลีกเลี่ยงหยวนะดังกล่าวอาจจะเหลือเพียงอย่างเดียว คือเร่งเปิดทางเลือกในการพัฒนาขึ้นมาให้หลากหลายมากขึ้น โดยไม่ยอมขึ้นต่อบรรทัดฐานและกลไกของทุนนิยม อย่างเดียว

กล่าวเช่นนี้ มิได้หมายความว่าผมกำลังเสนอให้ลุกขึ้นต่อต้านหรือปฏิเสธทุนโลกาภิวัตน์โดยสิ้นเชิง และในความเป็นจริงผมยังไม่เห็นว่าทางเลือกเช่นนั้นดำรงอยู่ การมีระบบเศรษฐกิจที่โดดเด่นนั้นเป็นไปได้แล้วไม่ว่า สำหรับประเทศใดก็ตาม

สิ่งที่ผมต้องการเสนอคือนโยบายการพัฒนาที่มากกว่ากระแสหลักเพียงกระแสเดียว ซึ่งมีความหลากหลายเพียงพอที่จะตอบสนองความแตกต่างเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ... หลากหลายเพียงพอที่ให้ผู้คนสามารถมีความสุขกับชีวิตได้ตามบรรทัดฐานที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน

สำหรับคนที่มีความทุกข์เพียงพอ การแข่งขันเสรีอาจจะมีส่วนกระตุ้นจินตนาการสร้างสรรค์และพลังความสามารถในการผลิต ตลอดจนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่ถูกต้องเป็นธรรม

แต่การจับคนที่อ่อนแอและเสียเปรียบมาเข้าร่วมการแข่งขันภายใต้กติกาเดียวกันกับผู้ที่มีแข็งแรงกว่านั้นไม่ใช่เรื่องของความเป็นธรรมอย่างแน่นอน หากเป็นเรื่องของความยุติธรรมที่อาศัยวาทกรรมของความถูกต้องดิงามมาอำพราง ยิ่งเป็นการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจและสังคมด้วยแล้ว เราจะต้องยอมรับว่ามันต่างจากการแข่งขันกีฬามากมาย เพราะไม่มีรางวัลใดๆ สำหรับผู้แพ้ ไม่มีแม้แต่การดูแลผู้บาดเจ็บบอบช้ำที่ถูกคัดออกมา

จริงอยู่ เราอาจจะไม่สามารถสร้างสังคมที่ทุกคนเท่าเทียมกันในการถือครองทรัพย์สินขึ้นมาได้ แต่อย่างน้อยเราก็ไม่ควรทอดทิ้งความหวังในการสร้างสังคมที่ทุกคนเท่าเทียมกันในความเป็นคน

และพูดก็พูดเถอะ ทรัพย์สินภายนอกไม่ใช่เรื่องสำคัญเสมอไป พ้นไปจากเงื่อนไขเบื้องต้นที่ประชาชนส่วนใหญ่ได้กินอิ่มนอนอุ่นแล้ว สิ่งที่สำคัญกว่าการสะสมกำไรคือความสงบผาสุกในการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเจริญงอกงามในมิติทางวัฒนธรรม ตลอดจนความลึกซึ้งทางด้านจิตวิญญาณ และความเข้าใจในคุณค่าความหมายของการอยู่บนโลกนี้เพียงชั่วคราว

แน่ละ ความหลากหลายที่ผมเอ่ยถึงย่อมมีนัยยะขัดแย้งกับการตัดสินใจอย่างด้วยกลไกการตลาด มีนัยยะกั้นขวางการเลื่อนไหลและการสะสมกำไรของทุนอยู่พอสมควร เพราะมันหมายถึงว่าในบางพื้นที่ของประเทศนี้นักลงทุนจะเข้าไปแย่งชิงทรัพยากรไม่ได้ และในบางแห่งคนไทยอาจจะไม่ใช่วิถีชีวิตแบบแข่งขันเสรี หากเป็นวิถีแห่งความร่วมมือแบ่งปัน

ทางเลือกและความหลากหลายในการพัฒนาเช่นนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าเราไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อถึงชุมชนของพวกเขา ยอมรับภูมิปัญญาชาวบ้านในการฟื้นฟูวิถีชีวิตของตนเอง ยอมรับการกระจายอำนาจในการกำหนดแนวทางพัฒนาต่างๆ กับการกระจายอำนาจทางการเมือง และเห็นด้วยกับการจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของรัฐและตลอดจนจำกัดขอบเขตการครอบงำของทุน

ท่านผู้เกียรติทั้งหลาย มิตรสหายทั้งหลาย

สามสิบปีก่อนเมื่อเรากู้ขึ้นสู้กับระบอบอำนาจนิยมนั้น ความใฝ่ฝันของผู้คนจำนวนมากแม้จะบวกรวมความปรารถนาเกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้ปกครองประเทศ แต่จินตนาการของเราก็ไม่ได้จบอยู่แค่นั้น หากความจำเป็นของผมทำงานอย่างถูกต้อง ก็คงต้องขอยืนยันว่าเราฝันถึงความเป็นธรรมและสันติสุขในสังคมด้วย โดยถือว่าจุดหมายดังกล่าวจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย

ถึงวันนี้แม้หลาย ๆ อย่างจะยังไม่ปรากฏเป็นจริง แต่ผมยังคงมั่นใจว่าเจตนารมณ์ของการต่อสู้ 14 ตุลาคม ไม่ใช่เรื่องล้าสมัย ตรงกันข้ามมันเป็นความฝันที่ต่อเนื่องของมวลมนุษยชาติมาเนิ่นแล้ว ที่จะสามารถเกิดมาดูแลโลกได้โดยไม่ถูกข่มเหงรังแก มีเงื่อนไขครองชีพที่เพียงพอสำหรับการรักษาความเป็นคนให้ครบถ้วน และไม่ถูกปิดกั้นโอกาสในการค้นหาคุณค่าความหมายของชีวิตตน

การที่สังคมไทยยังไม่ถึงจุดนั้น ผมไม่ได้ถือว่าเป็นความผิดเฉพาะของผู้ใดหรือชนกลุ่มไหน หากถือว่าเป็นเพราะสรรพสิ่งคลี่คลายมาตามเหตุปัจจัยอันปรากฏอยู่ในความเป็นจริง อย่างไรก็ตาม นั้นมิใช่ข้อแก้ตัวที่อนุญาตให้เรามองข้ามทุกชั่วอนที่ดำรงอยู่ได้ และผมคิดว่ามันเป็นหน้าที่ของพวกเราทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันกอบกู้และสรรค์สร้างสังคมนี้ต่อไป

ข้อสรุปรวบยอดของผมในวันนี้ก็คือ ระบอบประชาธิปไตยของเรายังคงมีปัญหา แต่หนทางแก้ไขปัญหาก็ยังคงอยู่บนเส้นทางของประชาธิปไตย

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้เกียรติ ขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณารับฟัง

เจตนารมณ์ 14 ตุลาคมจงเจริญ

เอกสารอ้างอิง

- 1) ปราณี ทินกร, “ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในช่วงสี่ทศวรรษของการพัฒนาประเทศไทย 2504-2544” ใน ห้าทศวรรษภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย (เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2545 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) น.4-1 ถึง4-70
- ๒) ประกาศ ป้นตบแต่ง, การเมืองบนท้องถนน / 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงของสังคมไทย (มหาวิทยาลัยเกริก 2541)
- ๓) Ruth McVey ed., *Money & Power in Provincial Thailand* (Chiangmai: Silkworm Books, 2000)
- ๔) รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ / บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540* (รายงานวิจัยเสนอต่อ สกว. 2545)
- ๕) David Held & Anthony McGrew, *Globalization/ Anti-Globalization* (Cambridge: Polity Press, 2002)

- ๖) วอลเดน เบลโลและคณะ, สุรนุช ชงคิลา แบล, โศกนาฏกรรมสยาม / การพัฒนาและการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่
(มูลนิธิโกมลคีมทอง 2542)
- ๗) วิทยากร เชียงกุลและคณะ, วิกฤตเศรษฐกิจไทย / ผลกระทบจากการรับเงินกู้ IMF และทางออกสำหรับประชาชน
(ประพันธ์สาส์น 2541)
- ๘) จุลสาร ปXป สิงหาคม 2545